

JAMA POD RDEČO SKALO (MANGRTSKA JAMA)

IVAN KENDA — ANDREJ KRANJČ

Vrsti večjih kraških jam v našem visokogorskem svetu, med njimi sta najbolj znani Pološka jama in Jama pod Debelim vrhom, o obeh je že poročal PV, se je pred dvema letoma pridružila nova v pogorju Mangrta.

Kakor večino večjih, torej tudi zahtevnejših visokogorskih jam, so jamarji tudi Jamo pod Rdečo skalo raziskovali zelo dolgo in raziskave še danes niso končane. Jamo je prvi meril A. Beram leta 1923 in navaja kot celotno dolžino 35 m in ne omenja možnosti, da bi se jama še nadaljevala. Po Beramovih raziskavah je bila jama tudi opisana in je bil objavljen njen načrt v knjigi »Duemila Grotte«. Ta knjiga je tiskan italijanski kataster kraških jam, izšla je leta 1926 in zajema predvsem naše jame iz takrat okupirane Primorske in Posočja.

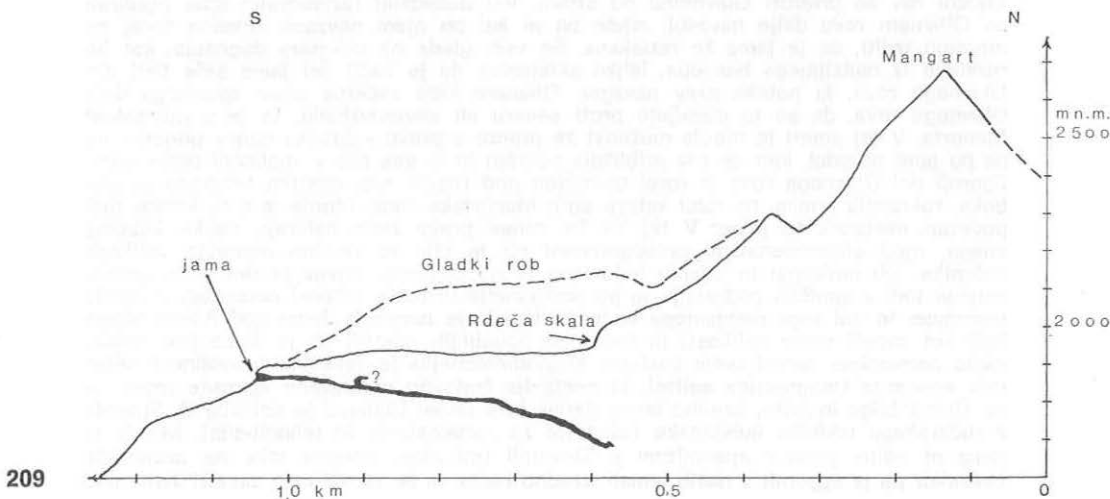
Leta 1968 sta jamo ponovno obiskala Ivan Kenda, znani idrijski jamar, ki je odkril nadaljevanje v Pološki jami, in Andrej Mlekuž iz Loga pod Mangrtom. Ugotovila sta, da se jama po 35 metrih ne konča, ampak se je mogoče splaziti še naprej. Zato se je nadaljnjih raziskav lotila skupina idrijskih jamarjev v naslednjem poletju. Idrijski jamarji so prdrli do enega izmed »koncev« jame. Nadaljnje prodiranje zaradi ožine v živi skali ni bilo mogoče, zato so pričeli meriti od konca proti vhodu in to v težkih pogojih. V glavnem so se morali plaziti in plezati, povrhu pa je bil zrak še izredno suh — za jame nenavaden pojav — zato se je dvigal prah in se ljudem zažiral v usta in pljuča. Namerili so 141 m, nato pa z meritvami nehali in odšli iz jame, zaradi omejenega časa pa tudi kar domov.

In jama je spet samevala do leta 1976, ko je Ivan Kenda, tokrat kot uslužbenec Inštituta za raziskovanje krasa v Postojni, vodil terenske raziskave v zgornjem Posočju. Tokrat smo se jame lotili trije — lepo vpeljana merilna skupina — in premerili »glavni rov« od tam, kjer so končali merjenje idrijski jamarji, pa do jamskega vhoda, v dolžini 400 m. Da je jama res kar težavna, se vidi tudi iz tega, da smo za izmero teh 400 m potrebovali celih 10 ur!

Tako je Jama pod Rdečo skalo zdaj dolga 540 m, višinska razlika med najnižjo doseženo točko v jami in vzhodom pa znaša že 93 m.

Naj jamo še na kratko predstavim. Vhod v jamo se ne odpira prav pod Rdečo skalo, ki je v jugozahodnem pobočju Mangrta, ampak pod 100—150 m visokimi stenami iz apnenca, ki se vlečejo od vznožja Rdeče skale proti jugozahodu. Vhod leži v nadmorski višini 1860 m, to je dobrih 800 m nižje od vrha Mangrta. V vznožju omejenih sten je okoli 20 m visok in 70 m širok portal — spodmol, v katerem so iz kamenja zložene ograde za ovce, danes že precej razpadle. V dnu tega orjaškega spodmola sta dve manjši luknji — pravi vhod v notranje dele jame.

Jamo sestavlja 125 m dolg Vhodni rov in v njegovem nadaljevanju Glavni rov. Rova sta sicer precej vijugava, v splošnem pa teče njuna smer od vhoda proti severovzhodu,

V trentarskih gorah je še veliko neraziskanih Jam (Jama v Slapcah nad Bavšico)

to je vzporedno z apniško steno, v kateri je vhod, v smeri proti Rdeči skali. Čeprav je jama dolga preko 500 m pa je njena končna točka le dobrih 100 m oddaljena od površja oziroma gorskega pobočja, ker potekajo jamski rovi vzporedno s pobočjem. Vhodni rov je najožji, v začetku je tudi nizek in se človek niti po trebuhu ne more plaziti, ampak se mora prerivati po boku. Glavni rov je razmeroma visok, pogosto doseže višino oziroma globino med 8–10 m. Sestavljen je iz cevastih razširitev s premerom okoli 1 m, navadno nastopajo tri do štiri take razširitve, druga nad drugo, vmes pa so zožitve, od 10 cm do pol metra široke, kar kaže na različno oblikovanje rova. Enkrat je voda rov predvsem širila in ga oblikovala kot cev, drugič pa je predvsem vrezovala v globino in so nastali ozki prehodi med posameznimi razširitvami. Človek se po jami plazi v glavnem po zgornji »cevi«, včasih z nogami v spodnji razširitvi, včasih se je treba s komolci opirati na skalna ramena, kjer pa je rov še širši, je treba uporabljati pravo kaminsko plezalno tehniko.

Vhodni rov se pridruži Glavnemu od strani. Vsi dosedanja raziskovalci smo prodirali po Glavnem rovu dalje navzdol, nihče pa ni šel po njem navzgor. Nikakor torej ne moremo trditi, da je jama že raziskana. Še več, glede na nekatera dognanja, kot bo razvidno iz nadaljnje besedila, lahko sklepamo, da je večji del jame šele tisti del Glavnega rova, ki poteka prav navzgor. Obenem kaže začetna smer zgornjega dela Glavnega rova, da se ta nadaljuje proti severu ali severovzhodu, to je v notranjost Mangrta. V tej smeri je morda možnost za prodor v pravo »globoko cono« pogorja, ne pa po jami navzdol, kjer se rov približuje površju in je ves čas v »pobočni coni« gore. Zgornji del Glavnega rova je torej usmerjen pod Gladki rob, onstran katerega je globoka, zakrasela krnica, na robu katere stoji Mangrtska koča. Morda je s to krnico tudi povezan nastanek te jame. V tej se še danes preko zime nabirajo velike količine snega, med pleistocenskimi poledenitvami pa je bilo to redilno območje velikega ledenika. Ob umikanju in tajanju ledenikov in ob kopnenju snega je del vode gotovo zatekal tudi v apniško podzemlje in po podzemeljskih rovih odtekal naravnost v dolino Koritnice. In del tega nekdanjega vodnega kanala je današnja Jama pod Rdečo skalo. Bolj kot zaradi same velikosti in možnosti nadaljnjih odkritij pa je Jama pod Rdečo skalo pomembna zaradi svoje vsebine. Najpomembnejša je vsekakor navzočnost minerala epsomita (magnezijev sulfat), ki sestavlja čudovito oblikovane »jamske rože« — do 10 cm dolge in zvite, izredno tanke lističe bele barve (mineral je določila D. Strmole z rudarskega oddelka ljubljanske Fakultete za naravoslovje in tehnologija). Morda ta jama ni edina jama z epsomitom v Sloveniji (mi sicer nobene take ne poznamo), vsekakor pa je epsomit v naših jamah izredno redek in že zaradi tega zasluži Jama pod

Rdečo skalo vso pozornost, tudi z naravovarstvene plati. Geološka zgradba kamnine, v kateri je jama, je tudi zanimiva, čeprav še ni ustrezno preučena. Večina jamskih rovov je sicer izdolbenih v apnencih in dolomitih, vendar so dokaj pogosti vmesni vložki zelenih in rdečih drobno nagubanih kamnin škriljevega in lapornatega videza. To nas navaja na misel, da leži jama na stiku različnih kamnin, vključno nekarbonatnih. Vhodni rov je vlažen, po stenah se cedi voda, kar je za tak tip jame običajno. V dnu Glavnega rova, v začetnem delu, celo tu in tam žubori voda ali pa je z vrha videti mirno gladino majhnega tolmuna. Toda notranji in končni del Glavnega rova sta popolnoma suha. Kjer je kaj glin ali ilovice, se je zmlela v prah. Tudi stene in strop so popolnoma suhi. To je zelo nenavaden pojav in kaže na izjemne pogoje, ki vladajo v tem delu Glavnega rova in ki bi jih bilo treba vsekakor podrobneje preučiti. V tem delu tudi ni čutiti niti najmanjšega zračnega toka. Pač pa je bilo ob času našega obiska prepih v Vhodnem rovu. Veter je pihal iz nepreiskanega zgornjega dela Glavnega rova in skozi Vhodni rov proti površju. V vhodni ožini je bil zračni tok tako močan, da se nihče ni uspel splaziti skozi ožino, ne da bi mu upihnilo acetilenko. In to dvojje, prepih in vodni tok v zgornjem delu Glavnega rova, govori v prid domnevi, da so po Glavnem rovu navzgor še neodkriti podzemeljski prostori.

Upamo, da bo ta opis vzbudil zanimanje med raziskovalci, predvsem med planincijamarji in da bomo lahko še letos slišal o novih odkritjih in zanimivih dognanjih iz osrčja Mangrta.

KO NA ZELENGORI LISTJE PORJAVI

(Iz gozdovniškega dnevnika)

EDO TORKAR

Vsakihi nekaj mesecev, najmanj pa enkrat na leto, mi postane moja koža pretesna: v življenju, ki ga živim, se ne spoznam več. — In iz uličnega pohajača, stalnega potnika na lokalnih vlakih in avtobusih, gostilniškega gosta, obrobnega člana debatnih krožkov, pisca zgodb za počen groš, lovca na ženske (ki niso nikdar to, kar od njih pričakuješ) in lovca na honorarje (ki so zmeraj premajhni in pridejo zmeraj prepozno), se prelevim v gozdovnika, stezosledca, raziskovalca divjine. Z nahrbtnikom na ramenih, s čutarico ob boku in z nožem za pasom lazim po neobljudenih gozdovih in planinah, spuščam se v votline in se vzpenjam na vrhove, zalezujem divje živali in hkrati bežim pred njimi, prenočujem pod drevesi v gozdu ali na travnikih pod milim nebom ali v zapuščenih in razpadlih kolibah, prisluškujem nočnim šumom v gozdu, grmenju nevihte in zavijanju vetra — na pol poln objestnosti, na pol poln tesnobe in strahu. Čez vse to pa se preliva nekakšna velika sreča—tesnoba, da sem vendarle spet enkrat sam s seboj, prepuščen svoji lastni iznajdljivosti in neiznajdljivosti, milosti in nemilosti neba nad seboj: — in da moja sreča in nesreča nista odvisni od muhavosti ljudi okoli mene.

Nekje sem bral: »Če bi kot otroci vedeli, kaj bo nastalo iz nas, ko odrastemo, bi se morali od sramu in jeze nad samim seboj pogrezniti v zemljo.« Ko sem bil še majhen, pa tudi potem, ko nisem bil več tako zelo majhen, sem sanjari, da bom, ko odrastem, postal stezosledec, kožuvinar, lovec na bizone. Edina resničnost, ki je zame takrat veljala, je bila resničnost Cooperjevih, Curwoodovih, Setonovih, Kiplingovih, Stevensonovih in Londonovih pustolovskih povesti. V luči mojih prihodnjih velikih dejanj se mi je vse, kar so počenjali ljudje okoli mene, in kar sem konec koncev tudi sam počel — v šolah, fabrikah, na cesti, v lokalih — zdelo prazno in nepomembno.

No, zdaj smo odrasli, brada nam že lep čas poganja, zdaj so končno prišla tista vroče zaželena leta, ko bomo dosegali tisto, o čemer smo kot otroci le sanjali. Sledimo torej junakom v romanih, ki smo jih prebirali v mladosti! Pojdimo torej na cesto, v gozd, na morje. Kaj bi zmeraj samo životarili, dajmo že enkrat živeti — tako kot pravi stari, dobri Walt Whitman:

O nekaj, kar je nedokazano! nekaj sanjskega!
uiti daleč stran od sider in zadržkov drugih!
voziti svobodno, ljubiti svobodno, zagnati se
lahkomiselno in tvegano!
snubiti propad s posmehom in izzivanjem! ...